

Parlamentaarinen TKI-työryhmä

Kokous 2/2021

Ajankohta: 2.9. klo 12-14

Paikka: Teams-kokous

Osallistujat:

kansanedustaja Matias Mäkynen, pj.
kansanedustaja Ville Vähämäki
kansanedustaja Kai Mykkänen
kansanedustaja Mari-Leena Talvitie
kansanedustaja Katri Kulmuni
kansanedustaja Saara Hyrkkö
kansanedustaja Atte Harjanne
kansanedustaja Pia Lohikoski
kansanedustaja Joakim Strand
kansanedustaja Sari Essayah
ylijohtaja Terhi Järvikare
kansliapäällikkö Anita Lehikoinen
ylijohtaja Atte Jääskeläinen
ylijohtaja Ilona Lundström
tiedeasiantuntija Antti Pelkonen
talousneuvoston pääsihteeri Pekka Sinko
neuvotteleva virkamies Sanna Nieminen
johtaja Erja Heikkinen
teollisuusneuvos Mikko Huuskonen

osastopäällikkö Sami Yläoutinen, VM (kutsuttu asiantuntija)

Pöytäkirja

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja Mäkynen avasi kokouksen klo 12.00, toivotti osallistujat tervetulleiksi sekä kävi läpi esityslistan asiat.

2. Pöytäkirjan tarkastajien valinta

Pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin Katri Kulmuni ja Saara Hyrkkö.

3. Työryhmän työsuunnitelma

Puheenjohtaja Mäkynen alusti keskustelua ensimmäisen kokouksen kommenttien pohjalta muokatusta työryhmän työsuunnitelmasta. Muutetut kohdat on liitteessä selvästi indikoitu, ja ne tehtiin viime kokouksen keskustelun mukaisesti. Työsuunnitelmasta ei tullut keskustelua, ja se hyväksyttiin kokousmateriaaleissa toimitetussa muutetussa muodossa.

4. Suomen TKI-järjestelmän tilannekuva

OKM:n kansliapäällikkö Anita Lehikoinen ja TEM:n osastopäällikkö Ilona Lundström esittelivät Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän tilannekuvaa TKI-tiekartan kokoamasta tasapainoisesta näkökulmasta.

Alustuksissa nostettiin esiin mm. seuraavia asioita. T&K-järjestelmässä on tapahtunut isoja rakenteellisia muutoksia viimeisen 10 vuoden aikana, muun muassa yliopisto-, ammattikorkeakoulu- ja tutkimuslaitosuudistukset. Strategisen tutkimuksen neuvosto on perustettu Suomen Akatemian (SA) yhteyteen ja Business Finland (BF) on perustettu kokoamaan yritysten rahoituksen ja viennin tukitoimintoja. Muutoksien yhteisenä piirteenä on ollut vahva kannustaminen yhteistyöhön sektorien sisällä ja myös yksityisen sektorin toimijoiden kanssa.

Julkista T&K-rahoitusta kohdennetaan korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille valtion talousarviosta. Kaikkien tutkimusta tekevien organisaatioiden haettavissa on kilpailullinen T&K-rahoitus Suomen Akatemiasta ja Business Finlandista. Kilpailu turvaa T&K-toiminnan laatua ja kansainvälistä tasoa. SA ja BF ovat lisänneet käytännön yhteistyötään osaamisen kokoamiseksi osaamiskeskittymiin ja ekosysteemeihin kummankin rahoittajan instrumentein. Julkisella rahoituksella on voitava kannustaa yrityksiä investoimaan T&K-työhön enemmän – sekä houkuteltava entistä useampi yritys tekemään T&K-työtä. BF:n selvitys osoittaa työpaikkojen, viennin ja liikevaihdon kasvaneen tuetuissa yrityksissä, vaikka yritysten T&K-menot yleisesti ovat laskeneet.

Julkisten tutkimusrahoittajien lisäksi tutkimusta Suomessa rahoittavat säätiöt, joiden rahoituksen kohdentamiseen vaikuttavat säädökirjat. Säätiöiden rahoituksen kokonaisuus on verrannollinen Suomen Akatemian vuosittaiseen rahoitukseen.

Suomen T&K-järjestelmän vahvuuksia ovat alhaiset tuotantokustannukset, yhteistyökyky, koulutettu väestö ja laadukas koulutusjärjestelmä. Heikkouksiin kuuluvat T&K-rahoituksen ennakoimattomuus, verrattain pieni T&K-toimintaa tekevien yritysten määrä, rahoituslisäysten pyrhdyksellisyys sekä kaikilla sektoreilla näkyvä kasvava osajapula. Elinkeinoelämän ja viennin pohja on kapea, yritysten ja julkisten tutkimustoimijoiden yhteistyön määrä laskee ja tukirakenteen muutokset ovat johtaneet tähän suuntaan. Tuottavuuden kasvu on pysähtynyt verrattuna muuhun maailmaan. Huomattavan vähäinen osuus Suomen T&K-menoista tulee ulkomaisista yrityksistä. Tutkimuksen laatu ei ole kehittynyt samalla tavalla kuin verrokkimaissa.

Suurin T&K-meno kaikilla sektoreilla on palkkamenot. Toimijoittainen rahoituksen kehittyminen on heilahtelevaa ja lyhytjänteistä, usein kertaluonteisten erien varassa. Neljän prosentin BKT-osuuden tavoite tarkoittaa, että T&K-menojen tulisi vuonna 2030 olla 13 miljardia, josta julkista 4,4 miljardia euroa. Tarvitaan houkuttelevat tutkimusympäristöt, kannustavat julkiset tuet, yritysten uudistumista ja laajemmat investoinnit laajemmin Suomeen. On tehtävä muutakin kuin inkrementaalista kehittämistyötä.

OECD-maiden julkisten yrityskannusteiden vertailussa Suomi sijoittuu huonosti. Verrattuna moneen OECD-maahan Suomessa on vain vähän verokannusteita ja vain vähän T&K-työtä suurella volyymillä tekeviä yrityksiä. Parempaan EU-T&K-rahamen kotiuttamiseen kuin itse asetettuun alle maiden keskiarvon jäävän tavoitteen saavuttamiseen on pystyttävä. Hankkeiden koordinaatiotehtäviä on hyvin. Rahoitusta saadaan tasaisesti puiteohjelman eri

osista. Pieniä yrityksiä T&K-toimintaan vetävät isot yritykset eivät hae rahoitusta aktiivisesti.

Koulutustaso uhkaa pysähtyä tai kääntyä jopa laskuun. Suomi on OECD-maiden keskiarvon alapuolella nuorten aikuisten korkeakoulutettujen määrissä. Suurin osa uusista syntyvistä työpaikoista edellyttää korkeakoulutasoista osaamista. Yritysten T&K-henkilöstössä on edelleen vähän tutkijankoulutettuja kilpailijamaihin verrattuna.

Tutkimuksen laadulla on suora yhteys sen vaikuttavuuteen. Kansainvälinen tieteellinen yhteistyö on keskimäärin vaikuttavampaa kuin kotimaisin voimin tehty. Suomen tieteessä on muutama kansainvälinen kärki ja vähän useampia kansainvälisesti tunnistettuja tutkimusaloja. Kansainvälisellä tunnettuudella on yhteys osaamiseen ja kansainväliseen houkuttelevuuteen.

T&K-toiminnan vetureiden, suuryritysten, T&K-työn kasvu tapahtuu Suomen ulkopuolella. Syinä tähän ovat muun muassa T&K-henkilöstön saatavuus, sen kustannukset ja saadut tuet. Kilpailu on globaalia. Eniten T&K-toimintaan panostavat alat: insinööritoiminta, sähkölaitteet, elektroniikka, informaatio ja viestintä. Suomi ei pysty tukemaan yritysten pitkäjänteistä T&K-panostamista tekemällä lyhytjänteisiä toimintaympäristöpanostuksia.

Keskustelussa työryhmän jäsenet kysyivät muun muassa Suomen ja verrokkimaiden, erityisesti Tanskan ja Alankomaiden, erojen syistä, yritysten ja julkisten toimijoiden yhteistyön vähenemisestä sekä EU-rahoituksen kotiuttamisen lisäämisestä. Myös koulutuksen ja tutkimuksen yhteys nousi keskusteluun: Kun T&K-päätöksiin vaikuttaa osaamisen saatavuus ja tutkimusnäkömät heikkenevät, väheneekö osaamisjoukko entisestään? Keskustelussa todettiin myös ammattikorkeakoulujen ja pk-yritysten potentiaali T&K-työssä. Puhuttiin myös mahdollisen rahoitustason noston kohdentamisesta yksittäisiin rahoitusinstrumentteihin. Keskusteluun nousi myös vuoden 2021 aikana eri yhteyksissä keskusteltu eduskunnan budjettivallan ulkopuolinen T&K-rahasto ratkaisuna T&K-rahoituksen tason nostamiseen.

Anita Lehtikainen ja Ilona Lundström vastasivat kysymyksiin. Alankomailla ja Tanskalla on Suomea selkeästi pidempi kansainvälisen toiminnan historia, kansainvälisten osaajien työpanoksen merkityksen ymmärtäminen sekä panostaminen houkutteleviin tutkimusympäristöihin. Yritysten T&K-rahoituksen kehityksessä näkyvät vahvasti Nokian kehityskulku, finanssikriisi sekä instrumentaatiomuutos BF:n puolella eli julkisen puolen avustusmuotoisen rahoituksen väheneminen. SHOKien lakkauttaminen vaikuttaa sekin.

Tutkimuksen tekemisen tulevaisuuden näkömät vaikuttavat ratkaisevasti nuorten lahjakkuuksien valintoihin. Menetämme nuorten tutkijoiden ja koulutettujen sukupolvia, jos emme pysty parantamaan tulevaisuuden näkömksiä. Kaksisuuntaisuutta asiantuntija- ja osaajaliikkuvuutta on pystyttävä tukemaan. Verkostojen ja ekosysteemien hajoaminen on pystyttävä estämään, ja kehitettävä kokonaisuutta. Pitkäjänteiset ja kilpailukykyiset rahoitusratkaisut auttaisivat näissäkin.

Puheenjohtaja totesi keskustelun lopuksi, että työryhmän tulee pysyä ylätasolla, ei mennä rahoituksessa instrumenttitasolle.

5. Kehys- ja talousarviojärjestelmien yleisesittely

VM:n osastopäällikkö Sami Yläoutinen kuvasi valtion kehys- ja talousarviojärjestelmiä sekä tutkimuksen ja kehittämistoiminnan rahoituksen menettelyiden nykytilaa valtion talousarviossa. Valtiontalouden kehysjärjestelmä on vaalikaudella 2003-2007 käyttöönotettu poliittinen sitoumus, jolla pyritään turvaamaan pitkäjänteinen ja vakaa valtion menojen kehitys. Uusi hallitus päättää aina vaalikauden menokehyksen tason. Menot kuuluvat kehykseen, jos ei ole finanssipoliittisia syitä jättää niitä kehyksen ulkopuolelle. Myös valtion omaisuuden myyntitulojen suuntaaminen on kehysmenoa.

Perustuslaki suojaa eduskunnan budjettivaltaa. Esillä ollut T&K-rahasto ei olisi perustuslain mukainen, koska toiminta on niin haluttaessa mahdollista rahoittaa budjetin kautta. Siilomaiset tarkastelut (kuten T&K) ovat hankalia kokonaisuuden näkökulmasta. Sitovat rahoituspäätökset pitäisi maltaa tehdä tilanteessa, jossa kaikki perustellut tarpeet ovat samalla viivalla – esimerkiksi hallitusneuvotteluissa. Pidempiaikaisiin rahoituksiin voidaan vaikuttaa esim. valtuuksien ja monivuotisten siirtomäärärahojen avulla.

Keskustelussa nousi esiin T&K-rahaston suhde perustuslakiin ja monivuotisen budjetoinnin suhde siirtomäärärahoihin. Haluttiin selvittää siihen, ovatko avustusmuotoinen rahoitus talousarvion sisällä ja siirtomäärärahat ainoat mahdollisuudet lisätä rahoitusta. Tuotiin esiin, että kehyksessä olevat rahat eivät turvaa riittävää pitkäjänteisyyttä ja ulospääsyä eri rahoituskohteiden välisestä nollasummapielästä.

Yläoutisen mukaan perustuslain pohjalta rahasto ei ole T&K-rahoitukseen mahdollinen ratkaisu, valtion t&k-rahoituksen lisääminen on hoidettavissa budjetin kautta. Perustuslain pohjalta kynnys rahastojen perustamiseen on korkealla. Siirtomäärärahoilla voidaan tuoda rahoitukseen pidempää näkymää. Monivuotinen budjetointi on teoriassa mahdollista.

Budjettipäällikkö lupasi, että rahastovaihtoehdon suhteesta perustuslakiin toimitetaan työryhmälle kirjallista materiaalia.

Puheenjohtaja päätti keskustelun todeten, että ennen seuraavaa kokousta on käyty myös budjettineuvottelut, joissa verotusratkaisut ovat keskustelussa.

6. Kansainvälisen seminaarin valmistelun tilanne

Talousneuvoston pääsihteeri Pekka Sinko kuvasi työryhmän työhön liittyvän kansainvälisen seminaarin rakennetta ja ohjelmaluonnosta. Aikataulu on vielä auki, alun pitäen oli puhe, että syyskuun aikana, päivämääriä ei vielä päätetty. Alustajia on tunnistettu ja tuntuma on, että hyvä ohjelma voi toteutua.

Seminaarin alkuun on kaavailtu puheenvuoro TK-toiminnan merkityksestä ja julkisen tuen merkityksestä sille, samalla saataisiin viimeiset toimintaa muuttavat tuulet (palveluvaltaistuminen, digitalisaatio). Toisena teemana on parhaita esimerkkejä kansainvälisistä menettelyistä ja julkisen panoksen yksityisiä panostuksia tukevista toimista. Kolmas teema on julkisen rahoituksen järjestäminen: verot vs. suorat tuet sekä kansainväliset esimerkit pitkäjänteisyydestä.

Keskustelussa sovittiin, että seminaari järjestetään verkkoseminaarina ja että alustukset ovat avoimia, minkä jälkeen työryhmällä on suljettu keskustelu seminaarin annista.

Keskustelun pohjalta puheenjohtaja totesi, että seminaari ohjelmaluonnos lähetetään työryhmän jäsenille kommentoitavaksi nopeassa aikataulussa.

7. Mahdolliset muut asiat

Syksyn kokouskalenteri pitää lyödä lukkoon, toivottiin nopeita vastauksia doodle-kyselyyn. Todettiin, että työryhmälle on perusteilla verkkosivut, jonne työryhmän jäsenillä on mahdollisuus kirjoittaa lyhyitä tekstejä. Verkkosivut vauhdittavat myös työryhmän työstä viestintää. Tämän kokouksen pöytäkirja ja esitysmateriaalit julkistetaan, työryhmä on mahdollisimman avoin. Työryhmän pääsihteeri Antti Pelkonen kannusti ryhmää käyttämään myös somekanavia viestintään.

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 13.57

Pöytäkirjantarkastajat Saara Hyrkkö ja Katri Kulmuni ovat kuitanneet pöytäkirjan hyväksytyksi sähköpostitse.